

Anna Makišová*
Univerzita v Novom Sade
Filozofická fakulta

UDC: 811.162.4'42:811.163.41'42
DOI:10.19090/gff.v50i2.2596
orcid.org/0000-0002-2535-4089
Originalni naučni rad

O JAZYKU NOVÝCH VYSIELANÍ HLASU ĽUDU

Príspevok sa zameriava na výskum vysielaní novej relácie Hlasu ľudu *Obyčajní ľudia a ich (ne)obyčajné príbehy*. Predmetom výskumu sú zverejnené vysielania na platforme Youtube. V príspevku zhodnotíme úroveň jazykových prejavov moderátoriek a jednotlivých hostí v štúdiu. V ich ústnych prejavoch sme zaznamenali vplyv nárečia prevažne stredoslovenského typu a srbského jazyka. Niektoré srbské slová sa prispôbujú gramatickým pravidlám slovenského jazyka a niektoré sa v nezmenenej podobe preberajú zo srbského jazyka. Cieľom výskumu bolo poukázať na jazykovú úroveň moderátoriek a ich hostí vo vysielaných reláciách. V prvej časti príspevku uvádzame výskumy jazykovedcov, ktorí sa zamerali na oblasť médií vo vojvodinskom prostredí.

Kľúčové slová: slovenčina, srbčina, spisovný jazyk, nárečie, srbské slová, bilingvizmus.

1. ÚVOD

Slováci vo Vojvodine žijú v oblasti troch územných celkov (Báčka, Banát a Srijem). Podľa počtu obyvateľov najpočetnejší sú na území Báčky, kde je koncentrovaná aj prevažná časť inštitúcií, ktorá zastrešuje život a kultúru. Najmenej Slovákov osídľuje oblasť Srijemu. V súkromnom styku príslušníci slovenského jazykového spoločenstva vo väčšine prípadov používajú nárečovú podobu jazyka. V škole, v úradnom styku, v publicistike, literatúre, v cirkvi a podobných sférach sa používa spisovná podoba jazyka. Do uvedených spisovných jazykových prejavov prenikajú prvky nárečia, ale aj srbské slová alebo poslovenčené srbské slová.

O slovenskom jazyku vo Vojvodine písali mnohí jazykovedci najmä z tohto prostredia, ale aj zo Slovenska. M. Dudok uvádza, že „moderná slovenčina funguje ako členitý jazyk v najrozmanitejších komunikačných sférach a doménach, v podobe jazyka verejnej i súkromnej komunikácie, v nárečovej i spisovnej podobe“ (Dudok, 2002: 42). Slovenský jazyk sa používa nielen v materskej krajine, ale aj v početných slovenských enklávach

* makisova.anna@gmail.com

a diaspórach. Tak aj slovenská enkláva vo Vojvodine používa slovenský jazyk v rozličných sférach života. Dominantné postavenie má slovenský jazyk v školách (od materských škôl až po vysokoškolské vzdelávanie), v médiách, televízii a rozhlase, v novinách, časopisoch, v cirkvi, v knižných vydaniach, v administratívno-právnom styku a pod. Keď ide o médiá, v našom prostredí sú zastúpené hovorené a písané médiá. Niektoré médiá sú podporované štátom, štátnymi orgánmi, ale sú aj také, ktoré sú lokálneho rázu, resp. súkromné médiá. Lokálne médiá zvyčajne nie sú dostupné všetkým občanom žijúcim na území Vojvodiny.

Keď ide o používanie slovenčiny z teritoriálneho aspektu, M. Dudok píše o slovenčine ako pluricentrickom jazyku (2002). Okrem toho, že sa slovenčina používa na Slovensku, hovorí sa ňou aj za hranicami Slovenska. Nielen v európskych, ale aj v zámorských krajinách. Jedným z európskych prostredí je aj Vojvodina, kde sa slovenčina aktívne používa vo všetkých varietách.

Pluricentrická koncepcia slovenčiny zahrňuje okrem nárečovej i spisovnú a bežnú verejnú komunikáciu, teda slovenský jazyk, ktorý sa používa i v takých komunikačných sférach akými sú literatúra, publicistika, divadlo a film, úradná, odborná komunikácia atď. pritom na konštituovanie tejto ktorej národnej variety nie je potrebných veľa lingvistických znakov (Dudok, 2002: 44).

2. VÝSKUMY V OBLASTI MÉDIÍ

O jazykovej úrovni v médiách vo Vojvodine písali mnohí tunajší jazykovedci, ktorí svoje príspevky uverejňovali v časopisoch a zborníkoch z konferencií ako doma, tak aj v zahraničí. Príspevky sme vyexcerpovali z *Bibliografie jazykovedných príspevkov vojvodinskej slovakistiky 1961 – 2021*. Z Univerzity v Novom Sade na uvedenú tému písali Michal Týr¹, Mária Myjavcová², Anna Marićová³, Anna Makišová⁴, Anna Margaréta Valentová⁵.

¹ Jezičko-stilske i izražajne karakteristike u nekim emisijama Televizije Vojvodine na slovačkom jeziku. In: Mediji o svakodnevnici. Monitoring javnog servisa Vojvodine i regionalnih televizija. Ed. D. Valić Nedeljković. Novi Sad: Novosadska novinarska škola, 2008, s. 318 – 327.

² Atributívna determinatívna syntagma v časopise Svit. In: Výročie časopisu Svit ako päťdesiat rokov organizovaného literárneho života Slovákov vo Vojvodine. Zborník prác z vedeckej konferencie v Báčskom Petrovci 24. novembra 1973. Ed. J. Kmeť. Nový Sad: Obzor, 1975, s. 191 – 195.

O slovenskom jazyku vo Vojvodine písal aj Juraj Glovňa⁶, ktorý pôsobil ako

Niektoré jazykové špecifikosti v časopise Dolnozemský Slovák. In: Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov continuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine. Ed. J. Kmeť. Nový Sad: Obzor, 1979, s. 83 – 93.

O jazyku spoločensko-politických článkov v časopise Nový život. In: Časopis Nový život v literatúre a kultúre Slovákov vo Vojvodine : zborník prác zo sympózia v Novom Sade 24. a 25. mája 1979. Ed. M. Harpán. Nový Sad: Obzor, 1984, s. 221 – 230.

O niektorých syntaktických nedostatkoch v slovenskom vydaní Delegačného vestníka. In: Nový život, 1985, roč. 37, č. 8, s. 603 – 623.

Zo syntaktickej problematiky v novinách Hlas ľudu. In: Nový život, 1990, roč. 42, č. 7 – 8, s. 339 – 347.

³ Nenáležité tvary v jazyku slovenských médií vo Vojvodine. In: Slovenské vojvodinské novinarstvo vo víre mediálnych dianí v Srbsku. Zborník príspevkov zo sympózia. Ed. V. Dorčová. Bácsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum – Nový Sad: Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny – Kulpín: Asociácia slovenských novinárov, 2009, s. 171 – 179.

⁴ Jazyková kultúra v televíznych a rozhlasových médiách po slovensky. In: Susret kultura. Ed. I. Živančević Sekeruš, N. Majstorović. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014, s. 237 – 242.

Jazyková kultúra v slovenskom vysielaní televíznych a rozhlasových médií. In: Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách. Ed. Ľ. Kralčák. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2015, s. 68 – 74.

Rodné mená a priezviská v slovenských tlačенých médiách. In: Slavistika XIX (2015), 2015, roč. 19, s. 220 – 224.

Slovenský jazyk v kontakte so srbským v oblasti médií. In: Slovakistické štúdie. Ed. M. Šimáková Speváková. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2021, s. 25 – 39.

⁵Jazyková kultúra slovenských vojvodinských novinárov v televíznych médiách. In: Slavistika XIX (2015), 2015, roč. 19, s. 321 – 325.

Odchýlky od spisovnej normy v prejavoch slovenských vojvodinských televíznych novinárov. In: Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách . Ed. Ľ. Kralčák. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2015, s. 75 – 91.

⁶ Niekoľko poznámok k jazyku periodika Hlas ľudu (pohľad zvonku). In: Nový život, 2011, roč. 63, č. 9 – 10, s. 44 – 47.

Diferenčné jazykové prostriedky v spisovnej slovenčine vo Vojvodine a na Slovensku (na príklade publicistických výrazov). In: Šesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura. Zbornik radova. Knjiga I. Ed. I. Živančević Sekeruš. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, 2013, s. 409 – 415.

Znaky súčasnej vojvodinskej slovenčiny. In: 270 rokov dejín, literatúry a jazyka Slovákov vo Vojvodine. Zborník prác z Medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala v Novom Sade 16. októbra 2015. Ed. J. Hodoličová. Nový Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť, 2017, s. 315 – 321.

lektor na Oddelení slovistiky Filozofické fakulty v Novom Sade a Samuel Koruniak⁷, ktorý pochádza z Báčskeho Petrovca a toho času pôsobí v Kolíne nad Rýnom ako lektor slovenského jazyka. Tejto problematike sa venuje aj Marína Hríbová⁸, ktorá tiež pochádza z Vojvodiny a toho času pôsobí na Slovensku.

V roku 2015 v Nitre vyšiel zborník štúdií *Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách*.

Primárnym cieľom projektu bol výskum špecificky zameraný na vytypovanie, zmapovanie a vyhodnotenie jazykových prvkov indikujúcich jednak súčasný stav a jednak dynamiku prehovorov v elektronických médiách v dvoch rozličných mediálnych sférach s nerovnakým statusom slovenčiny, t. j. ako majoritného i ako minoritného jazyka (Kralčák, 2015: 8).

Autor úvodných statí uvádza, že v príspevkoch, uverejnených v zborníku, sa poukazuje na jazykové znaky, ktoré sú príznačné pre vojvodinskú enklávu slovenčiny, a to kontakt so srbským jazykom a nárečím.

V novšom období bola uverejnená štúdia J. Beňovej *Súčasná podoba slovenčiny vo vojvodinských elektronických a printových médiách* (2021). Autorka sa kriticky zmieňuje o jazykovej úrovni v tlačенých a elektronických médiách.

Väčšina výskumov bola zameraná na verejnoprávne hovorené médiá a menšia časť výskumov na printové médiá. S cieľom vylepšenia jazykovej úrovne sa v nich poukazuje na odklony od spisovnej normy.

3. PREDMET VÝSKUMU

Predmetom nášho výskumu je oblasť informovania, mediálna komunikácia. V súčasnosti sú vojvodinskí Slováci informovaní prostredníctvom hovorených a printových médií. V rámci hovorených médií sú to rozhlasové vysielania, ktoré sa k poslucháčom dostávajú prostredníctvom

⁷ Existencia srbských jazykových tvarov v prehovoroch Slovákov vo Vojvodine (na základe výskumu lokálneho slovenského média. In: Stereotipat v slavyanskite ezitsi, literaturi i kulturi. Sbornik s dokladi ot CHetirina desetite mezhdunarodni slavistichni cheteniya Sofiya, 26–28 april 2018 g. Tom parvi: Ezikoznanie. Ed. TS. Avramova, D. K. Ivanova, R. Stefcheva, D. Dencheva...] Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2019, s. 31 – 38.

⁸ Fonetické a morfológické nárečové prvky v hovorených prejavoch Slovákov v Srbsku v masmediálnom kontexte. In: *Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách*. Ed. L. Kralčák. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2015, s. 105 – 115.

rozhlasových vln Rádia Nový Sad 3, ktoré je verejnoprávnou inštitúciou. Slovenské jazykové spoločenstvo vo Vojvodine má možnosť sledovať slovenské vysielanie v rádiu Nový Sad, a to každý deň predpoludním od ôsmej do desiatej hodiny a popoludní od tretej do šiestej hodiny. V nedeľu sa vysielanie po slovensky začína o ôsmej hodine a trvá do desiatej. Vysielanie po slovensky si poslucháči môžu vypočuť aj v rámci nočného programu v utorok, keď sa vysielajú rozhlasová hra pre dospelých (o 23.00 hod.) a v nedeľu (o 24.00 hod.), keď sa vysielajú tanečná, ľudová a umelecká hudba. Okrem toho dostupné sú aj vysielania lokálnych rozhlasových staníc (Nový Rádio Petrovec, Rádio Báč, Rádio Kysáč, Rádio Stará Pazova, Rádio Kovačica, Rádio Šíd, Rádio Zreňanin a ďalšie). Kedysi bol väčší počet lokálnych rozhlasových staníc, ale v súčasnosti sa ich počet rapídne znížil z finančných dôvodov. Televízne vysielania môže slovenská komunita vo Vojvodine sledovať prostredníctvom Rádio-televízie Vojvodiny 2. Vysiela pravidelne po slovensky desaťminútový spravodajsko-informačný blok každý deň (okrem nedele). V piatok večer je na programe dvojhodinové vysielanie. Vysielanie v slovenskej reči je aj každú nedeľu v predpoludňajšom termíne. V utorok v predpoludňajšom termíne je do programu zaradená Paleta – výber z príspevkov a vysielaní Slovenskej redakcie RTV Vojvodina titulkovaných po srbsky a v poobedňajšom termíne Čaroslovník. Uvedené vysielania si možno pozrieť aj v reprízach. Raz do mesiaca sa vysielajú Dotyky v trvaní 90 minút. Občas si možno pozrieť aj iné vysielania, ktoré sú príležitostného charakteru. Program po slovensky vysielajú aj lokálne televízne stanice RTV OK Kovačica, TV Petrovec, RTV Stará Pazova, Televízia Pančevo, ktoré nie sú dostupné vo všetkých slovenských prostrediach.

Printové médiá majú vo Vojvodine dlhú tradíciu. Týždenník *Hlas ľudu* pravidelne a nepretržite vychádza osemdesiat rokov. Okrem neho vychádza aj mesačník *Rovina* (v súčasnosti dvojmesačník), časopis pre literatúru a kultúru *Nový život*, *Národný kalendár*, cirkevný časopis *Evanjelický hlásnik* a ďalšie printové médiá lokálneho charakteru. Všetky uvedené médiá majú spravodajský, informačný, ale predovšetkým kultúrno-informačný charakter. Prezentujú sa tam informácie z oblasti kultúry, školstva, náboženského života, hospodárstva, umenia a pod.

Keďže žijeme v dobe, keď sociálne siete majú na nás veľký vplyv, najmä keď ide o mladšiu populáciu, v rámci redakcie *Hlasu ľudu* vznikol nový typ vysielania. Týždenník *Hlas ľudu* číta prevažne populácia strednej a staršej vekovej skupiny. S cieľom prilákať a zaujať konzumentov mladšej vekovej skupiny, redakcia sa rozhodla pre novú formu vysielania. Zapojením obrazu

a zvuku získajú vysielania na popularizácii a zviditeľnení vysielaného. Samozrejme, aj tematika vysielaní sa prispôsobuje mladšej generácii odberateľov. Možná je aj interakcia s publikom. K niektorým vysielaniam boli pridané aj komentáre.

Vydavateľstvo Hlas ľudu sa pred rokom rozhodlo pre novú formu informovania na platforme Youtube *Obyčajní ľudia a ich (ne)obyčajné príbehy*. Ide o formu vysielania, do ktorej je zapojená aj vizuálna zložka. Ďalšia výhoda uvedenej formy informovania je aj v tom, že sa k nahrávkam možno vrátiť kedykoľvek. Niektoré nahrávky mali veľký počet pozretí (po roku sa ich počet približuje k číslu 1000). Závisí to v prvom rade od témy vysielania. Výskum sme zrealizovali začiatkom roka 2025. V čase nášho výskumu bolo zverejnených 52 príbehov. Hostia v štúdiu boli z rozličných oblastí, a to z oblasti športu, poľnohospodárstva, informačných technológií, zo sféry umeleckej, divadelnej, hudobnej, fotografickej, z oblasti exotických rastlín, náboženstva a pod. Korpus nášho výskumu tvorili nahrávky zverejnené na začiatku vysielania, pred rokom, ďalšie sme si volili náhodne. Rozhodujúca bola téma vysielania, prihliadali sme na to, aby boli zastúpené vysielania z rozličných oblastí a rovnako tak aby aj hostia v štúdiu boli rozličných vekových kategórií. Najmladšími účastníkmi boli žiaci základných škôl, najstaršími boli päťdesiatnici. Zvolili sme si prvých desať vysielaní a ďalších desať vysielaní sme si volili podľa tematiky vysielania (aby boli zastúpené rôznorodé tematické oblasti).

V moderovaní sa vystriedali dve moderátorky. Predmetom nášho výskumu bola jazyková úroveň moderátoriek a jazyková úroveň spolubesedníkov v štúdiu. Všetci hostia v štúdiu ovládajú slovenský jazyk, hovoria po slovensky. Nebudeme uvádzať mená osôb, ktoré boli predmetom nášho výskumu, ale budeme celkovo uvádzať jednotlivé hodnotenia. Pri vyhodnocovaní výsledkov nášho výskumu nebudeme uvádzať názvy nahrávok, termín vysielania, ani mená moderátoriek (máme to zaznamenané v našom materiáli), lebo sme to nepovažovali za podstatné. Dĺžka jednotlivých nahrávok je rozdielna, trvá 12 – 40 minút. Závisí to v prvom rade od účastníka rozhovoru a od témy. Lexikálny fond účastníkov vysielania je bohatý a pestrý a tvorí korpus nášho výskumu. Analyzovali sme lexikálny fond nielen hostí, ale aj moderátoriek. V niektorých vysielaniach sme zohľadnili aj vek účastníkov. Nahrávky vznikajú v štúdiu, aj keď sa účastníci rozhovoru na svoj prejav pripravujú, do popredia vysúvame spontánnosť. Vidno to aj z jednotlivých nahrávok. Moderátorka má pred sebou vopred pripravené otázky, ktoré kladie hosťom, ale veľmi často sa do popredia dostáva spontánný

jazykový prejav, ktorý vyplynie z rozhovoru účastníkov. Čím je hovorený prejav menej oficiálny, tým je väčší predpoklad na prenikanie nespisovných prvkov. Tiež treba prihliadať aj na to, že niektoré segmenty vysielania možno zopakovať, vylepšiť a až potom nasleduje ich zverejnenie.

Naším prvoradým cieľom je celkovo zhodnotiť súčasný stav jazykovej kultúry v uvedených vysielaniach. Keďže ide o hovorené slovo, moderátorky a rovnako tak aj spolubesedníci by sa mali usilovať o dodržiavanie noriem nielen v lexikálnej, morfolologickej, syntaktickej a štylistickej, ale aj v ortoepickej a ortofonickej rovine, ktoré sú relevantné pre ústne jazykové prejavy.

V prejavoch, ktoré boli predmetom nášho výskumu, môžeme hovoriť o dvoch typoch vplyvu na jazykové prejavy nielen hostí v štúdiu, ale aj na prejavy moderátoriek. Je to intralingválny rozmer (nárečové prvky) a interlingválny rozmer (prebrané slová zo srbčiny).

Intralingválne prvky v prejavoch

J. Glovňa (2018) uvádza, že vojvodinskí Slováci na dnešné územie prišli z južného Slovenska, kde sa hovorí stredoslovenským nárečím. Ale po časovom odstupe „vnútornou migráciou vo Vojvodine jednotlivé typy sa premiešavali a navzájom ovplyvňovali do takej miery, že dnes zo štruktúrneho a lexikálneho hľadiska tu nie je také nárečie, ktoré by malo svoj ekvivalent na Slovensku“ (Glovňa, 2018: 87). Daniel Dudok v štúdiu uvádza: „V reči Slovákov vo Vojvodine sa dnes vyčleňujú nárečia stredoslovenského a západoslovenského typu“ (D. Dudok, 1996: 126). V našom výskume budeme vychádzať z klasifikácie D. Dudka. Zaznamenali sme, že do jazykových prejavov sú zaradené aj prvky nárečia, ktoré si každý jednotlivец najprv osvojí v rodinnom prostredí. Vo väčšine prípadov boli účastníkmi rozhovoru jednotlivci, ktorí v súkromnom styku používajú stredoslovenský typ nárečia, čo sa prejavilo aj pri verejnom vystupovaní. Rovnako tak aj moderátorky týchto vysielaní tiež v súkromnom styku používajú stredoslovenské nárečie. Uvedieme niektoré ukážky vplyvu nárečia. Lexémy, ktoré sme vyexcerpovali v rámci nášho výskumu, budeme zapisovať iným typom písma, italikom, použijeme čitateľskú fonetickú transkripciu. Dvojhláska ô sa po obojperných spoluhláskach *p*, *m*, *v* v niektorých slovách vyslovuje ako dlhé ó (*móžem*, *pójďem*, *mój*, *vóľa*). Uvedený jav sa vyskytuje aj v stredoslovenských nárečiach, ale niektoré slová sa tak vyslovujú aj v srbčine (*mozy*, *moy*). Ďalšie dvojhlásky (*ia*, *ie*, *iu*) sa vyslovujú rovnako ako spisovnom jazyku.

V skúmanom médiu je komunikácia založená na ústnych jazykových prejavoch. Prejav k divákovi sa dostáva v ústnej podobe. Z toho dôvodu je veľmi dôležitá ortoepická správnosť. Pri pozornom sledovaní jednotlivých vysielaní sme zaznamenali nadmerné zmäkčovanie slov aj v prípadoch, keď sa podľa pravidiel spisovnej výslovnosti a noriem spisovného jazyka žiada tvrdá výslovnosť v slovách cudzieho pôvodu. O mäkkej výslovnosti pri cudzích slovách píše aj Miroslav Dudok.

V rozhlasových, televíznych a iných štandardných ústnych prejavoch sa udomácňujú individuálne jazykové návyky. Tak sa mäkká výslovnostná realizácia hláskových skupín *ďe, ťe, ňe, ľe, di, ti, ni, li* v poslednom období v značnej miere rozšírila do všetkých variet a do nových jazykových pozícií. Napríklad predčí mäkká výslovnosť v uvedených hláskových pozíciách v cudzích slovách s pôvodne tvrdou výslovnosťou... (Dudok, 2008: 58–59).

Nevhodné zmäkčovanie pri cudzích slovách sme zaznamenali v prejavoch ako moderátoriek, tak aj hostí v štúdiu (*analíza, liga, klímatickí, kolega, mentálita, problém, publikácie, publikovať, talent, telefón, voľebaloví*). Všimli sme si, že výraznejšie sa to prejavilo vo výslovnosti moderátoriek a hostí, ktorí majú stredoslovenský pôvod, v súkromnom dorozumievaní používajú stredoslovenské nárečie. Vyplýva to z faktu, že v stredoslovenskom nárečí je dôsledné zmäkčovanie uvedených slabík, čo sa potom aplikuje aj pri výslovnosti slov cudzieho pôvodu. U používateľov jazyka, ktorí v neoficiálnom prostredí hovoria západoslovenským nárečím, sa vo výslovnosti zmäkčovanie nevyskytovalo, alebo sa prejavilo len v ojedinelých prípadoch (v našom výskume hosť, ktorý pochádza z prostredia, kde v súkromnom styku používa západoslovenské nárečie). Niekedy sa počet chýb stupňuje aj so zväčšujúcim sa časovým rozpätím. Keď rozhovor trvá dlhšie, sústredenosť poľavuje a tak v spisovnej výslovnosti narastá počet nenáležitých tvarov. V každom prípade by sa malo prihliadať na spisovný úzus.

Výrazné je aj zmäkčovanie základu pri prídavných menách v jednotnom a v množnom čísle pri všetkých rodoch, ak sa základ končí na spoluhlásky *l* a *n* a po nich nasledujú samohlásky *e, i, í* alebo dvojhláska *ie* (*bívalí, bieli, biely, drevení, krásnych, malí, milí, minulých, pekni, relatívni, smelí*). Zmäkčovanie vo vysielaniach sme evidovali aj pri podstatných menách ženského rodu vzoru *žena* na konci slova pred pádovou príponou *-i*, ak sa základ končí na spoluhlásky *-l, -n*, napr. (*žeňi, ihľi, fčeľi, škoľi, řehľi*), pri podstatných menách mužského rodu vzoru *dub*, keď sa základ končí na spoluhlásku *-l* (*festivaľi, idoli, moduli, účeli, vrchoľi*). Mäkkosť vo

výslovnosti sa zachováva aj v koreni slova po spoluhláskach *l, d* na miestach, kde máme v spisovnej slovenčine tvrdú výslovnosť (*analíza, d'ňa, l'žica, l'že, l'žiar, vpl'iv*). Pri výslovnosti tu zohráva dôležitú úlohu pôvod účastníka rozhovoru (podobne ako pri ortoepii slov cudzieho pôvodu). Nemôžeme jednoznačne povedať, že uvedené odklony sme evidovali vo vyjadrovaní všetkých účastníkov. Väčšina z nich prihliadala na jazykovú úroveň svojich prejavov. Pri prídavných menách sa v nominatíve množného čísla namiesto náležitého zakončenia na *-é* vyskytlo zakončenie na *-ie* (*nároč'nie cieľe, visokie ambície, cel'ie rozprávke, d'eckie predstave'nia*). Vplyv nárečia badať pri používaní genitívu jednotného čísla podstatných mien ženského rodu vzoru žena. Namiesto náležitej podoby so zakončením na *-y* bolo veľmi často použité koncové *-e* (*začiatkom tejto sezón'e, trénerskej kariére, z našej kraji'ne, zo skupi'ne, do hudobnej škole, z druhej stra'ne, po skončení fakul'te*). Pri ohýbaní podstatných mien ženského rodu pri vzore žena v genitíve pl. pod vplyvom nárečia preniká zakončenie na *-ov*, ktoré je charakteristické pre podstatné mená mužského rodu (*pár baladov, čo sa tíka víhodov, osem ženov*). Pri neživotných podstatných menách mužského rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzoru dub, zakončenie na *-e* namiesto *-y* (*treninge, štiri roke,*), namiesto G pl. použitý N pl. (*mám 23 roke > 23 rokov*).

Ako ďalší odklon od spisovnej normy sme zaznamenali zjednodušovanie niektorých spoluhláskových skupín v prípadoch, keď zjednodušovanie nenastáva. Ide o výslovnosť zdvojených spoluhlások a zjednodušovanie spoluhláskových skupín vo výslovnosti (*báčsky > báčki, v báčskom > v báčkom, hráčska kariéra > hráčka, tridsať > tricať, mladším > mlačím, väčšinu > večinu, rodinná > rodiná, mäkký > meký*). Neutralizácia spoluhlások *-n, -ň > -m* (*deň > d'em, jeseň > jesem, jeden > edom*). Slovesá v minulom čase zakončené na bilabiálne *ɸ* (namiesto náležitého *-l*) (*boɸ, dostáɸ, kceɸ, ňiesou, prebraɸ, sťihou*).

Interlingválne prvky v prejavoch

Súčasná podoba slovenčiny je zasiahnutá aj vplyvom kontaktovo blízkeho srbského jazyka. Srbský jazyk má v tomto prostredí pozíciu majoritného jazyka, ktorý silno ovplyvňuje minoritný slovenský jazyk. Tunajší Slováci potrebujú na celospoločenské dorozumievanie ovládať aj srbský jazyk. V rámci svojej komunity používajú slovenský jazyk. Aj v školách, v ktorých sa vyučuje po slovensky, sa ako jazyk prostredia vyučuje srbský jazyk. Sledovanie masmédií po srbsky značne vplýva na vyjadrovanie tunajších Slovákov. V ojedinelých prípadoch komunikácia v zamestnaní po srbsky, život

v neslovenskom prostredí, vzdelávanie na vyšších stupňoch po srbsky a pod. Sú to len niektoré z možností, ktoré vplývajú na vyjadrovanie jednotlivcov. Vojvodinskí Slováci sú bilingvistami, keďže často používajú v rovnakej miere slovenčinu a srbčinu. Stáva sa, že si hovoriaci vypomáhajú blízkymi srbskými výrazmi. Sú to situácie, keď si hovoriaci nemôže spomenúť na vhodný výraz v slovenčine alebo jednoducho nepozná vhodnú slovenskú lexému a vtedy do svojho prejavu zaradi srbskú lexému. V našom výskume zaraďovanie srbských lexém bolo výrazné pri dlhších jazykových prejavoch, keď už ustupovala sústredenosť hovoriaceho. Predsa však pripomíname, že boli aj také jazykové prejavy, keď používanie srbských lexém bolo minimálne, keď hovoriacemu záležalo na úrovni jeho jazykového prejavu. Značný podiel na tom má aj vzdelanie jednotlivcov a každodenné používanie spisovnej slovenčiny. Aj J. Glovňa píše, že „dnešnú jazykovú situáciu vo Vojvodine charakterizuje v každodennom styku [...] používanie spisovnej slovenčiny, ktorá je značne ‚prešpikovaná‘ srbizmami“ (Glovňa, 2017: 316).

Srbské jazykové jednotky sa dostávajú do prejavov realizovaných po slovensky ako dôsledok kontaktového spolužitia dvoch jazykov. O preberaní srbských slov do vojvodinskej slovenčiny písala Mária Myjavcová (2009). V našom výskume sme zaznamenali tiež preberanie v lexikálnej, morfolologickej, fonetickej a syntaktickej rovine. Ide o viaceré spôsoby preberania kontaktovo blízkych výrazov zo srbčiny. V rámci prebraných lexikálnych jednotiek sme vyčlenili dve skupiny. Lexémy, ktoré sa pri preberaní prispôbobi slovenskému jazyku tak, že nadobudli dĺžku, mäkkosť, koncovku, a do druhej skupiny sme zaradili lexémy, ktoré sú priamo prebrané zo srbského jazyka. Srbské lexémy účastníci rozhovoru adaptovali viacerými spôsobmi. V rámci fonetickej jazykovej roviny sa niektoré slová prispôbobi slovenskému jazyku tak, že nadobudli dĺžku (*bitná* (*dôležitá*), *muštérija* (*zákazník*), *sňímaňia* (*nahrávanie*), *súd'it'* (*rozhodovať*) (vo význame volejbalový zápas,), *osvojená* (*získaná*)), iné mäkkosť (*korisťit'* (*používať*), *ňiest' sa* (*vysporiadať sa*), *osnova'li* (*založili*), *otpri'liki* (*približne*), *pri'lika* (*príležitosť*), *raz'lika* (*rozdiel*), *sňímaňia* (*nahrávanie*), *súd'it'* (*rozhodovať*), *trenut'ne* (*teraz*)). Na morfolologickej jazykovej úrovni sa lexémy prispôbobi tak, že im boli priradené zakončenia zo slovenskej paradigmy (*sastankov*, *korisťit'*, *súd'it'*, (okrem mäkkosti pri uvedenej lexéme prispôsobené infinitívne zakončenie), *preporučij* – zakončenie pod vplyvom nárečia, *baveňia*, *otpri'liki*, *ňiest' sa s problémami*, *trenut'ne*, *pojačaňov*, *sňímaňia*). Niektoré srbské lexémy sa slovenskému jazyku prispôbobi vo viacerých jazykových rovinách (nadobudli dĺžku, mäkkosť, zakončenie).

Prebrané srbské lexémy bez akejkoľvek adaptácie (*sudija* (*sudca*), *određena* (*istá, určitá*), *opstanak* (*prežitie*), *poruka* (*odkaz, správa*), *posto* (*per cento*), *protivnik* (*súper*), *pojačanje* (*posilnenie*), *rumenilo* (*lícenka*), *sastanke* (*zasadnutia*), *snaga* (*sila*), *sport* (*šport*), *uticaj* (*vplyv*), *v stručnom* (*v odbornom*), *vrhunac* (*vrchol*)).

Všimli sme si, že aj syntax je prispôsobená srbčine: *mama ma pogúrала v tom; to čo hľadajú od teba* (to što traže od tebe); *vipratila som; v celej rozprávki* (u celoj priči); *mišljenke* (mišljenje) *sa pod'eľeňie*. Tieto výpovede sú zrozumiteľné iba z kontextu syntagmy a vety.

Pod vplyvom srbčiny dochádza k rozličným kríženiam v predložkových väzbách, napr. *za vichádzke* > na, *púšťajú na tom rádiu* > v tom rádiu, *za našich fanúšikov* > pre našich fanúšikov, *po čom sa rozlišujú skúšky* > podľa čoho.

K interlingválnym prvkom sme zaradili aj kategóriu prechýľovania. Prechýľovanie v srbskom jazyku nie je v súčasnosti také bežné ako v slovenčine (aj keď v poslednom období je tendencia prechýľovať slová). V našom výskume vo väčšine prípadov bola akceptovaná kategória prechýľovania *umelkyňa, študentka, spisovateľka, propagátorka, moderátorka, herečka*, ale v jednom nápise bolo uvedené: *Študentka, Športovec, Personálny tréner* a predtým ženské meno a priezvisko. V tomto prípade nie je prechýľovanie dôsledne dodržané. Všetky uvedené ženské priezviská sú napísané v prechýlenej podobe. Keď ide o dodržiavanie pravopisu pri zapisovaní mien a priezvisk, vyčlenili by sme *Mihal Ušjak*.

4. ZÁVER

Spisovná slovenčina vo Vojvodine sa používa vo všetkých sférach verejného života. Vplývajú na ňu a ovplyvňujú ju rozličné faktory, v prvom rade enklávny spôsob existencie, ďalej vplyv nárečí, bilingvizmus a najmä silný tlak srbčiny ako majoritného jazyka. Aj z nášho výskumu vyplýva, že uvedené javy sú prítomné vo všetkých jazykových rovinách. Keď ide o vekovú kategóriu, z nášho výskumu vyplýva, že tento fenomén zasahuje všetky vekové kategórie (od najmladšej kategórie cez žiakov základných škôl až po päťdesiatnikov). Veľmi dôležité je vzdelanie. Úroveň vzdelania a jazykové povedomie určite vplývajú na úroveň jazykového prejavu každého jednotlivca. Najzávažnejším prvkom je bilingválnosť, ktorá je nevyhnutnosťou každého jednotlivca, ktorý žije vo vojvodinskom prostredí. Vplyv nárečia sme zaznamenali vo všetkých vekových kategóriách. Všimli sme si, že stupeň

vzdelania bol rozhodujúcim činiteľom, keď ide o používanie nárečia pri verejnom vystupovaní. V našom výskume sme zistili, že niektorí respondenti sa nemohli zbaviť vplyvu nárečia, kým u iných sme nezaznamenali žiadne zaradovanie nárečových prvkov do ich prejavov. U moderátoriek sme zaznamenali minimálny vplyv nárečia, málo srbizmov a adaptovaných srbských slov (lexikálnych, gramatických). Vysokoškolské vzdelanie a jazykové povedomie mali rozhodujúcu úlohu. Sme si vedomí, že na slovenčinu vo Vojvodine má veľký vplyv srbský jazyk. Uvádza to aj J. Beňová: „V spojení s oslabovaním komunikácie v slovenčine a s pragmatickými faktormi (štúdium na srbských školách, sledovanie médií prevažne v srbčine, srbčina ako štátny jazyk) tak dochádza k vzniku akejsi kreolčiny, ktorej už nasledujúce generácie hovoriacich slovenčinou (z materskej krajiny) nebudú možno rozumieť“ (Beňová 2021: 388). Predsa pevne veríme, že nevznikne jazyk, ktorému nebudú rozumieť používatelia z materskej krajiny ako uvádza citovaná autorka. Aj v medzivojnovom období minulého storočia v písaných médiách v *Národnej jednote*, *Národnom kalendári* a pod. sú zaznamenané srbské lexikálne jednotky (*državna trošarina*, *poreska uprava*, *navijači*, *neobrukali*, *smotra* a pod.), o ktorých písal S. Koruniak (2024). Vzhľadom na postavenie slovenčiny bude potrebné daným nátlakom neustále čeliť, ale ak príslušníci slovenského jazykového spoločenstva na tomto území budú mať pozitívny vzťah ku svojmu materinskému jazyku, bude tu ešte dlho pretrvávať a žiť. M. Dudok píše „Váž si svoj rodný jazyk, aby si ho vážilo a tolerovalo aj dominantné spoločenstvo“ (Dudok, 2008: 183).

Anna Makišova

ABOUT THE LANGUAGE OF THE NEW EDITIONS OF HLAS ĽUDU

Summary

This work explores the programme "*Ordinary People and Their (Un)Ordinary Stories*" (*Obyčajní ľudia a ich (ne)obyčajné príbehy*), which is available on the YouTube platform and is produced under the publishing house *Hlas ľudu*. The first part of the work presents previous researches on media language in the Vojvodina region. It briefly outlines the media available to Vojvodina's Slovak community in the Slovak language. As we live in an era where social media sites play a significant role in our lives, particularly among the younger generation, this YouTube programme should also, with their content and topics, engage younger audiences. At the time of our research, 52 videos had been published, featuring interviews with guests from various fields, including sports, agriculture, information technology, arts, theater, music, photography, exotic plants, and religion. The studio guests represented a wide age range, from elementary school students to individuals over fifty. Our analysis focused on the lexical corpus and language expression, examining the linguistic culture of both the journalists and their interviewees. The lexical corpus is rich and diverse, forming the foundation of our research. The journalist-moderators and interviewees demonstrated a strong command of Slovak language. In our research, we identified two groups of lexemes: those with intralingual elements and those with interlingual elements in the speech of both moderators and interviewees. In lexemes with intralingual elements, dialect influence was present, with the Central Slovak dialect being dominant. This included softening of syllables in nouns (*koľega*, *žeňi*, *festivali*, *analíza*), adjectives (*milí*, *bielí*, *smelí*), dialect-influenced noun inflections, simplification of consonant clusters, and other features. In lexemes with interlingual elements, Serbian words were adapted to Slovak phonetic principles by acquiring length (*bitná*, *muštérija*) or softness (*razlíka*, *prilíka*).

Our research shows that various factors influence the linguistic expression of the Slovak enclave in Vojvodina. These include the enclave's way of life, dialect influences, bilingualism, and the particularly strong influence of Serbian as the majority language. Additionally, education level and linguistic awareness significantly affect every individual's language expression.

Keywords: Slovak language, moderator, interviewee, Serbian language, dialect, bilingualism, intralingual, interlingual.

Ana Makišova

O JEZIKU NOVIH EMISIJA HLAS ĽUDU

Rezime

Rad se bavi istraživanjem emisija „Obični ljudi i njihove (ne)obične priče“ (Obyčajní ľudia a ich (ne)obyčajné príbehy), koje možemo pratiti na platformi You-Tube, realizuju se u okviru izdavačke kuće „Hlas ľudu“ (Hlas ľudu). U prvom delu rada predstavljena su dosadašnja istraživanja o jeziku medija u vojvođanskoj sredini. Ukratko smo naveli koji mediji su dostupni vojvođanskim Slovacima na slovačkom jeziku. Pošto živimo u vremenu kada društvene mreže zauzimaju posebno mesto u našem životu, a naročito kod mlađe generacije, i ove emisije na platformi You-Tube svojim sadržajima i temama trebalo bi da zainteresuju mlađu populaciju. U vreme našeg istraživanja objavljeno je 52 videa sa sagovornicima iz različitih tematskih oblasti, iz sporta, poljoprivrede, informacionih tehnologija, umetnosti, pozorišta, muzike, fotografije, egzotičnih biljaka, religije. Sagovornici u studiju su bile osobe različite starosne kategorije. Najmlađi učesnici su bili učenici osnovne škole pa sve do osoba iznad pedeset godina. U radu smo analizirali leksički fond i izražavanje, jezičku kulturu kako novinarki, tako i sagovornika. Leksički fond je bogat i raznovrstan i čini korpus našeg istraživanja. Novinarke-moderatorke i sagovornici dobro vladaju slovačkim jezikom. U našem istraživanju izdvojili smo dve grupe leksema: lekseme sa intralingvalnim elementima i lekseme sa interlingvalnim elementima u izražavanju kako moderatorki tako i sagovornika. Kod leksema sa intralingvalnim elementima prisutan je uticaj dijalekta (prevladava srednjeslovački tip). Umekšavanje slogova kod imenica (*koľega*, *žeňi*, *festivali*, *analíza*), prideva (*milí*, *bielí*, *smelíe*), kod promene imenica nastavci pod uticajem dijalekta, uprošćavanje suglasničkih grupa i sl. Kod leksema sa interlingvalnim elementima srpske lekseme se adaptiraju principima slovačkom jezika tako što dobijaju dužinu (*bitná*, *muštérija*), mekoću (*razľíka*, *príľíka*).

Naše istraživanje pokazuje da u izražavanju slovačke enklave u Vojvodini utiču različiti faktori, pre svega enklavski način postojanja, uticaj dijalekata, dvojezičnost i posebno snažan uticaj ima srpski jezik kao većinski jezik. Nivo obrazovanja i jezička svest svakako utiču na nivo jezičkog izražavanja svakog pojedinca.

Ključne reči: slovački jezik, moderator, sagovornik, srpski jezik, dijalekat, bilingvizam, intralingvalni, interlingvalni.

LITERATÚRA

- Beňová, J. (2021). Súčasná podoba slovenčiny vo vojvodinských elektronických a printových médiách. U: Z. Popovičová Sedláčková (red.) (2021). *Štýl – komunikácia – kultúra. K stému výročiu narodenia profesora Jozefa Mistríka (1921 – 2000)*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Dudok, D. (1996). *O slovenskom jazyku v Juhoslávii*. Báčsky Petrovec: Kultúra.
- Dudok, M. (2008). *Zachránený jazyk*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- Dudok, M. (2002). Pluricentrický vývin modernej slovenčiny. U: J. Mlacek – M. Vojtech (red.) (2002). *Studia Academica Slovaca*. 31. Bratislava: Stimul. 42–50.
- Glovňa, J. (2017). Znaký súčasnej vojvodinskej slovenčiny. U: J. Hodoličová (red.) (2017). *270 rokov dejín, literatúry a jazyka Slovákov vo Vojvodine*. Nový Sad: Univerzita v Novom Sade, Filozofická fakulta, Oddelenie slovakistiky. 315–321.
- Koruniak, S. (2024). Špecifické znaky spisovnej slovenčiny v medzivojnovom období ako obraz aj súčasného stavu „vojvodinskej“ slovenčiny. U: J. Uhláriková, M. Šimáková Speváková (red.) (2024). *Slovakistika – súčasný stav a perspektívy*. Nový Sad: Univerzita v Novom Sade, Filozofická fakulta, Oddelenie slovakistiky. 149–158.
- Kralčák, Ľ. (red.) (2015). *Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.
- Makišová, A.–Uhláriková, J.–Marčoková, D. & Lačoková, A. M. (2022). *Bibliografia jazykovedných príspevkov vojvodinskej slovakistiky 1961 – 2021*. Nový Sad: Filozofická fakulta.
- Myjavcová, M. (2009). *Slovenská jazyková čítanka. O slovenskom jazyku vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.

ZDROJ

www.obyčajní ľudia a ich neobyčajné príbehy